

Šimo MARŠIĆ

PASTORALNA SLIKA OBITELJI U BOSNI I HERCEGOVINI I MLADI U NJOJ

Sažetak

U ovom članku promatra se slika katoličke obitelji u Bosni i Hercegovini u odnosu prema mladima. Religijska socijalizacija mladih u jugoslavenskom društvu odmah nakon Drugog svjetskog rata bila je snažno povezana s obiteljskom tradicijom i obiteljskim odgojem. Hrvatska katolička obitelj, osobito na selu, bila je važno mjesto prijenosa religijske tradicije, običaja i moralnih vrednota na mlade. Na stanje u obitelji, a onda i na religijsku socijalizaciju mladih, negativno je utjecala i činjenica privremenog rada u inozemstvu jednog ili pak oboje roditelja. Negativnim utjecajima na katoličku obitelj u BiH pridružili su se i ratni sukobi (1992.-1995.) kojima su skoro potpuno uništena obilježja bosansko-hercegovačke obitelji. Izložena masovnim migracijama tijekom rata, obitelj je izgubila svoje tradicionalne uloge, običaje, imovinu i posjede. Patrijarhalni mentalitet je još uvijek vidljiv u bosansko-hercegovačkoj katoličkoj obitelji, i to posebno u mentalitetu koji još uvijek žene promatra u prvom redu kao domaćice i majke pa tek onda kao poslovni subjekt, zatim u slabo organiziranoj mreži državnih službi i beneficija za zaposlene žene i majke. Jedan od globalnih fenomena u BiH, prema upozorenju Razvojnog programa Ujedinjenih naroda je feminizacija siromaštva. Zbog ukupnih i nejednakih uvjeta u kojima žive, žene su više pogođene siromaštvom. S obzirom na pastoralnu skrb Katoličke crkve usmjerenu prema obitelji možemo reći da ne postoji koordinacija i sustavno planiranje pastorala obitelji niti na biskupijskoj niti na župnoj razini. Vrijeme je da Katolička crkva u Bosni i Hercegovini "utjelovi" svoje smjernice s obzirom na pastoral obitelji u konkretne žive strukture koje će voditi osposobljeni svećenici, redovnici, redovnice i vjernici laici.

Uvodne napomene

Tema koju želimo prezentirati mogla bi se prezentirati naširoko s puno detalja i podtema. Mi se moramo ograničiti u ovom izlaganju. Katoličku obitelj ćemo promatrati u odnosu prema generaciji mladih u Bosni i Hercegovini, te ćemo vidjeti kako se Katolička crkva pastoralno skrbi za obitelj. Zaustavit ćemo se najprije na promišljanju o obitelji u vremenu komunističke Jugoslavije i njezinoj ulozi u procesu religijske socijalizacije mladih. Promotrit ćemo, nadalje, kakvo je stanje katoličke obitelji u Bosni i Hercegovini danas te na koncu progovoriti o konkretnim smjernicama pastoralna braka i obitelji u dokumentima Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini.

Religijska socijalizacija mladih u ozračju obiteljskog odgoja u komunističkoj Jugoslaviji

Mladost je razdoblje u kojem se izgrađuje osobni identitet kroz procese spoznaje i prihvaćanja vlastite "različitosti" u pogledu seksualnog identiteta, kulturnog identiteta, ostvarenja smisla. Riječ je o procesu diferencijacije i individualizacije, koji se razvija aktivirajući sposobnost povezivanja i komuniciranja s različitošću drugoga unutar vitalnog obiteljskog sustava. Kroz taj proces osoba postaje svjesna vlastitog identiteta i otvara se odnosima s ostalima i onom "u potpunosti drukčijem", što je tipično za religijsko iskustvo. Dakle, može se reći da socijalna i religijska socijalizacija mladih ovisi dobrim dijelom o prethodnim vjerskim iskustvima, osobito onima proživljenim u obitelji.¹

Religijska socijalizacija mladih u jugoslavenskom društvu odmah nakon Drugog svjetskog rata bila je snažno povezana s obiteljskom tradicijom i obiteljskim odgojem. Hrvatska katolička obitelj, osobito na selu, bila je važno mjesto prijenosa religijske tradicije, običaja i moralnih vrednota na mlade. U njoj su se događali značajni procesi religijske identifikacije djece i roditelja te asimilacija obiteljskih, općih i religijskih vrednota.

Velike preobrazbe u jugoslavenskom društvu dogodile su se masovnim migracijama stanovništva iz sela u gradove i stvaranjem radn-

---

¹ Usp. M. DELPIANO, *Aspetto relazionale e istituzionale. Famiglia, scuola, gruppo dei pari, figure educative*, u M. MIDALI i R. TONELLI (ured.), *L'esperienza religiosa dei giovani. 2/3 Approfondimenti*, Ldc, Leumann-Torino 1996., 11-12.

ičke klase.² U tim brzim i velikim promjenama povezanim s procesima liberalizacije, sekularizacije i komunističke indoktrinacije, koje su pratile različite socijalne, gospodarske, kulturne i duhovne krize i obitelj u jugoslavenskom društvu, postupno je gubila svoj negdašnji patrijarhalni mentalitet i naglašeni religiozni identitet.³ Obitelj je postupno gubila i svoju negdašnju religijsko-socijalizacijsku ulogu i religiozni odgojni utjecaj. Raslojavanje obitelji i opadanje njezina odgojnog utjecaja, slično kao i drugdje u Europi, pratili su i potencirali stalni procesi društvene diferencijacije, urbanizacije, industrijalizacije i pluralizacije društva.⁴

Na stanje u obitelji, a onda i na religijsku socijalizaciju mladih, negativno je utjecala i činjenica privremenog rada u inozemstvu jednog ili pak oboje roditelja.⁵

Uz sve te procese obitelj prate i procesi dekrizacijacije i ateizacije koje sustavno provodi komunistička vlast.⁶ Tako su obitelji, otrgnute od kompaktne seoske sredine i patrijarhalnog načina života, veoma brzo pod svim navedenim utjecajima doživjele unutrašnju i vanjsku transformaciju. Obitelj prestaje biti zatvoreno čuvalište tradicije, a sve više postaje otvorena skupina, izložena svim mogućim utjecajima društva. Djeca počinju živjeti izvan svojih obitelji u sve mlađim godinama, tako da se povećava mogućnost utjecaja društva u ranoj dobi oblikovanja osobnosti. Odnosima unutar obitelji nadodaju se sve brojniji odnosi izvan obitelji koji često zamjenjuju i same obiteljske odnose.⁷ Događale su se velike promjene i u

---

2 Tako prema popisu stanovništva 1971. godine u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj broj stanovnika opada u 79% naselja, dok Zagreb (glavni grad) godišnje raste u prosjeku za 15 000 stanovnika ili za 5000 novih obitelji. (Usp. T. TRSTENJAK, "Situacija naše suvremene obitelji s obzirom na religiozne i moralne vrednote", u: *Obnovljeni život*, 36 (1981.), br. 1, 39.

3 Usp. V. MILOVAN, "Kršćanska obitelj u današnjem društvu", u: *Obnovljeni život* 29 (1974.), br. 1, 45-47. Usp. T. TRSTENJAK, "Situacija naše suvremene obitelji s obzirom na religiozne i moralne vrednote", 36-39.

4 Možemo govoriti o sekularizaciji obitelji koja se događala paralelno sa sekularizacijom društva. Usp. J. JUKIĆ, "Sekularizacija društva i obitelji", u: *Obnovljeni život* 51 (1996.), br. 6, 633-638.

5 Tako od 4 800 000 Hrvata u Jugoslaviji svaki deseti živi i radi u inozemstvu. Usp. T. TRSTENJAK, "Situacija naše suvremene obitelji s obzirom na religiozne i moralne vrednote", 40.

6 Usp. P. PRANJIĆ, "Vjera i nevjera katoličke obitelji u BiH", u: Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine, *Obitelj - zajednica vjere, života i ljubavi*, (predavanja na temu obitelji sa studijskih dana u Sarajevu, Mostaru i Banja Luci, 2006.-2008.), Sarajevo, 2008., 55-70.

7 Usp. J. JUKIĆ, "Sekularizacija društva i obitelji", 637.

religijskim običajima gradskih obitelji. Tako dolazi do sve veće crkvene distanciranosti, zanemarivanja vjerničke prakse, pa tako obitelj sve više gubi svoj vjerski identitet. Religija se sve više privatizira i individualizira. Slični procesi postupno su zahvatili i seoske sredine. Sve te okolnosti negativno su utjecale na religioznu socijalizaciju mladih u obitelji.⁸

Ipak, koliko god su procesi sekularizacije i pritisci komunističke vlasti uvjetovali odgojni utjecaj obitelji, ona je i dalje igrala važnu ulogu u religijskoj socijalizaciji mladih. To se posebno odnosi na seoske, obrtničke i radničke obitelji koje su, osobito radničke obitelji, mimo očekivanja komunističke vlasti, većinom ostale vjerne religijskoj tradiciji i Crkvi.⁹ Upravo te obitelji svoje su religiozne običaje i tradiciju prenosile mladim naraštajima. Tako su istraživanja iz 80-tih pokazala da obitelj još uvijek ima najvažniji odgojni utjecaj na mlade i njihovu religioznost jer ima snažnu afektivno-socijalnu ulogu i jer omogućuje kvalitetu i trajnost odnosa.¹⁰ Usprkos, dakle, antireligioznom i anticrkvenom stavu i odgojnom djelovanju društva, sekularizacija katoličke obitelji 80-ih godina nije poprimila razmjere kakve je komunistička vlast očekivala. Osobito se može reći da nije bilo velikih antireligioznih stavova kod radničkih obitelji, a samim time i kod mladeži iz radničkih obitelji.¹¹

Katolička obitelj u BiH i mladi u njoj danas

Negativnim utjecajima na katoličku obitelj u BiH pridružili su se i ratni sukobi (1992.-1995.) kojima su skoro potpuno uništena obilježja bosansko-hercegovačke obitelji. Izložena masovnim migracijama tijekom

---

⁸ Religiozna socijalizacija u obitelji doživljava svoju krizu zbog toga što govor o kršćanskim vrijednostima unutar obitelji ne proizlazi iz vjerničkog uvjerenja ukorijenjenog u konkretnoj svakidašnjoj vjerničkoj praksi. Usp. J. BALOBAN, *Hrvatska obitelj na pragu XXI. stoljeća*, Glas Koncila, Zagreb, 1990., 114.

⁹ Usp. T. TRSTENJAK, "Situacija naše suvremene obitelji s obzirom na religiozne i moralne vrednote", 44-45.

¹⁰ Usp. J. BAJZEK, "Vrednote današnje mladeži", u: *Obnovljeni život* 40 (1985.), br. 6, 503-506; Usp. Š. BAHTIJAREVIĆ, "Novija kretanja religioznosti mladih", u: *Pitanja - časopis za teorijska i društvena pitanja*, Centar društvenih djelatnosti SSOH, 16 (1984.), 25; sociolog E. Ćimić tvrdi, na temelju istraživanja provedenih u Jugoslaviji, da su u pravilu djeca iz homogenih ateističkih obitelji ateisti, da su iz homogenih religioznih obitelji religiozna, te da su iz mješovitih pokolebana ili ateisti ako je otac ateist. Usp. E. ĆIMIĆ, *Drama ateizacije*, NIRO "Mladost", Beograd, 1984., 149.

¹¹ Usp. T. TRSTENJAK, "Stanje naše mladeži s obzirom na vjeru i nevjeru", u: *Obnovljeni život* 36 (1981.), br. 6, 483.

rata, obitelj je izgubila svoje tradicionalne uloge, običaje, imovinu i posjede. Velik broj obitelji se nakon rata našao u različitim oblicima migracije u kojima su bili izloženi novim utjecajima i kulturnim obrascima.¹² Rezultati istraživanja Razvojnog programa Ujedinjenih Nacija (UNDP) u poratnim godinama u BiH pokazuju da su rat i loša ekonomska situacija oslabili obiteljski sustav podrške mladima. Tako obitelji više nisu u stanju mladima služiti kao centri emocionalne i financijske podrške.¹³

Fenomen “produžene mladosti”

Usprkos takvoj situaciji u obitelji, kod generacija mladih u BiH je, kao i kod mladih razvijenih europskih zemalja, prisutan fenomen tzv. “produžene mladosti”. Fenomen dugog boravka mladih u roditeljskom domu u razvijenim europskim zemljama promatran je kao odbijanje odvajanja od komotnosti i prednosti koje nosi status “djece” i kao bijeg od odgovornosti odrastanja te je također vezan uz potragu za zaposlenjem, stambene probleme mladih parova i produženje statusa studenata.¹⁴ Procesi koji uzrokuju fenomen dužeg boravka mladih u roditeljskom domu u BiH su ipak drukčiji. Tako je istraživanje Agencije za ispitivanje javnog mišljenja pokazalo da su sve manje mogućnosti za ekonomsko osamostaljivanje generacije mladih zbog pomanjkanja novih radnih mjesta, te općenito snižavanje životnog standarda, utjecale na nužnost oslanjanja mladih na obiteljsku podršku. Istodobno, s druge strane, nekad su i roditelji nezaposleni ili primaju veoma male mirovine, tako da mladi, ako nađu posao, vrlo često ostvaruju glavni prihod u obitelji.¹⁵

Pitanje ravnopravnosti spolova

Na opće stanje u obitelji utjecalo je i shvaćanje bosansko-hercegovačkog društva o ravnopravnosti spolova. Tradicionalno patrijarhalna kultura, u kojoj je uloga žene bila isključivo vezana uz kuću i obitelj, počela

¹² Usp. S. FOČO, *Sociologija*, Dom štampe, Zenica, 2000., 209-210.

¹³ Usp. UNDP, *Izveštaj o humanom razvoju - Bosna i Hercegovina 2000. - Mladi*, Nezavisni biro za humanitarna pitanja, Sarajevo, 2000., 44; Rezultati istraživanja Razvojnog programa Ujedinjenih naroda za 2002. godinu u BiH govore o 19-25% stanovništva koje živi u stanju općeg siromaštva (ta kategorija ljudi teško izdvaja za hranu ako se pojave i drugi troškovi), 40% živi od danas do sutra i 35-40% je čak u stanju da štednjom uvećava vlastita sredstva. U tim rezultatima postoje znatne razlike između Federacije BiH i Republike Srpske, pri čemu je razina siromaštva trajno viša u Republici Srpskoj. Usp. UNDP, *Izveštaj o humanom razvoju 2002.*, Ekonomski institut Sarajevo, Sarajevo, 2002., 51-52.

¹⁴ Usp. R. MION, “Essere giovani negli anni Novanta”, u: *Orientamenti Pedagogici*, 4 (1993.), 232-233.

¹⁵ U nekim dijelovima BiH tradicija je tako jaka da se od mladih, i nakon što sami osnuju obitelj, očekuje da ostanu u obiteljskoj kući s roditeljima, braćom i sestrama. Usp. UNDP, *nav. dj.* (2000.), 62.

se mijenjati tijekom komunističkog režima putem obveznog i besplatnog osnovnog obrazovanja, mogućnosti zapošljavanja, a od 1974. godine i sudjelovanja u procesu samoupravljanja. Međutim, nejednakost muškaraca i žena poprimila je samo drukčiji oblik. Tako je žena zadržala primarnu ulogu kao domaćica i majka, radeći zapravo na dva mjesta: cijela kuća počivala je na njoj, a istodobno je bila i službeno zaposlena, pod jednakim uvjetima kao i muškarci, ali slabije plaćena. U politici i na mjestima odlučivanja žene su bile simbolično prisutne, bez ozbiljnijeg utjecaja. Demokratske promjene i prvi višestranački izbori 1990. godine su pokazali pravo stanje s obzirom na ravnopravnost spolova. Samo 2,92% žena bilo je izabrano u Parlament BiH, dok je na lokalnoj razini njihovo sudjelovanje u vlasti iznosilo 5%.

Tijekom rata ravnopravnost spolova bila je na marginama političkog interesa u odnosu na druge probleme s kojima se zemlja suočavala. No s vremenom dolazi do pozitivne promjene. Nevladine organizacije koje su se borile za prava žena postaju sve glasnije i uz pomoć predstavnika Međunarodne zajednice počinju sve više senzibilizirati javnost za pitanja ravnopravnosti, nasilja u obiteljima, ekonomske diskriminacije te ljudskih prava žena. Na izborima 2000. godine situacija je bitno promijenjena u korist zastupljenosti žena na svim razinama vlasti.¹⁶ O diskriminiranosti žene svjedoči i velik postotak nepismenih žena (16,4%) u odnosu na nepismenost muškaraca (3,4%) prema popisu stanovništva 1991. godine u BiH.¹⁷ Postotak nepismenih se povećava sa starosnom dobi. Razlike između ruralne (seoske) i urbane (gradske) populacije su također važne. Obrazovanje, osobito ženske djece, nije smatrano potrebnim u doba odrastanja većine žena starije ruralne populacije. Obveza osmogodišnjeg školovanja, industrijalizacija zemlje i migracije na relaciji selo - grad promijenile su obrazovnu strukturu ženske populacije. Tako prema podacima Statističkog Biltena za BiH za godinu 1999.-2000. možemo reći da se nastavlja trend ujednačavanja muške i ženske populacije u procesu obrazovanja.¹⁸ Usprkos tim pozitivnim pokazateljima još uvijek je veoma malen broj žena u odnosu na broj muškaraca koje nastavljaju postdiplomski studij. Razloge takvu stanju treba tražiti u mentalitetu koji još uvijek žene promatra u prvom redu kao domaćice i majke pa tek onda kao poslovni subjekt, zatim u slabo organiziranoj mreži državnih službi i beneficija za

---

¹⁶ Zastupljenost žena je bila sljedeća: 4,76% u Predstavničkom domu BiH, 17,4% u Predstavničkom domu Federacije BiH, 16,86% u Narodnoj skupštini Republike Srpske i 18,59% u Kantonima Federacije BiH. Usp. UNDP, *nav. dj.* (2002.), 82.

¹⁷ Usp. *Statistički godišnjak/ljetopis 1993.-1998.*, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 1998., 43.

¹⁸ Usp. *Statistički bilten 4*, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo, 2001., 176-183.

zaposlene žene i majke. Tu je još i tradicionalni način odgoja ženske djece koji ne pogoduje stvaranju kulture profesionalnog uspjeha žene.

Feminizacija siromaštva

Jedan od globalnih fenomena u BiH, prema upozorenju Razvojnog programa Ujedinjenih naroda, feminizacija je siromaštva. Zbog ukupnih i nejednakih uvjeta u kojima žive, žene su više pogođene siromaštvom. Tako su umirovljenice u težem materijalnom položaju od umirovljenika jer su im mirovine niže. Nakon rata u BiH povećan je broj samohranih majki koje su ostale bez muževa koji su ubijeni ili nestali. Nadalje, sama tranzicija proizvodi nejednak učinak na muškarce i žene na području rada i zapošljavanja. Žene su prve bile na udaru reformi i otpuštanja radne snage, a u pravilu se teže zapošljavaju.¹⁹ Kao posljedica rata, razaranja, loših ekonomskih i socijalnih prilika, alkoholizma i patrijarhalne kulture i nasilje u obiteljima postaje ozbiljan problem.²⁰

Izazovi i mogućnosti

Vidjeli smo da su na religioznu i društvenu socijalizaciju generacije mladih utjecale demokratske promjene i ratni sukobi. Usprkos tranzicijskim procesima koji sa sobom nose pluralizam ideja i stavova koji se na svim stranama nude generaciji mladih BiH, obitelj, uz sve probleme u kojima se nalazi, kao osnovna stanica društva i dalje ostaje bitna za religijsku²¹ i društvenu²² socijalizaciju mladih. U novom demokratskom

¹⁹ Usp. UNDP, *Nav. dj.* (2002.), 85-86. Prema Izvještaju o humanom razvoju mladih u BiH i generacija mladih smatra da u bosansko-hercegovačkom društvu postoji diskriminacija žena. Usp. UNDP, *nav. dj.* (2000.), 61.

²⁰ Usp. *Violence against women (an indepth survey)*, Information Centre for Disabled People "LOTOS" Tuzla, Banja Luka - Zenica - Sarajevo, 2000.

²¹ Iskustvo odnosa u obitelji može poticati, ali i spriječiti cjelokupni rast mlade osobe. Usp. M. DELPIANO, "L'educazione all'esperienza religiosa nell'ambito relazionale", u: M. MIDALI i R. TONELLI (ured.), *L'esperienza religiosa dei giovani. 3. Proposte per la progettazione pastorale*, Ldc, Leumann-Torino, 1997., 160; to potvrđuju i rezultati istraživanja Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu mladih u Hrvatskoj 1999. godine, u kojima mladi religijsku samoidentifikaciju jasno povezuju s vjerskim odgojem u obitelji. Tako su uvjereni vjernici i religiozni koji ne prihvaćaju sve što njihova vjera uči u visokom postotku u obitelji odgajani u vjeri. Kako opada razina vjerskog odgoja u obitelji, opada i religijska samoidentifikacija. Usp. D. MARINOVIĆ-JEROLIMOV, "Religioznost, nereligioznost i neke vrijednosti mladih", u: V. ILIŠIN - F. RADIN, *Mladi uoči trećeg milenija*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu - Državni Zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2002., 89.

²² Tako Luka Tomašević, razmišljajući o evangelizacijskoj ulozi obitelji u crkvenim dokumentima pozivajući se na *Esortazione apostolica "Familiaris consortio"* br. 43.,

društvu toj se ulozi obitelji otvaraju nove šanse. Dok je za vrijeme komunističkog režima vjerna obitelj prenosila vrijednosti koje su bile oprečne onima koje su mladi učili u školama u kojima se provodio sustavni ateizam, danas u demokratskom društvu škola postaje odgojni partner obitelji zbog uvođenja školskog vjeronauka.

Pastoralna skrb za brak i obitelj

Svjesna svih problema u kojima se obitelji u BiH nalaze, ali u isto vrijeme svjesna i velike evangelizacijske uloge obitelji²³ i novih šansi koje joj se nude u demokratskom društvu, Katolička crkva u BiH nalazi se pred velikim izazovom pastoralna obitelji. Tako u “Pastoralnim uputama o brakovima među kršćanima različitih vjeroispovijesti” (u kojima postoji poseban dodatak i o braku katolika s nekršćanima) 14. srpnja 1999. godine biskupi Biskupske konferencije BiH jasno govore o dostojanstvu ali i opasnostima mješovite ženidbe. Upravo zbog toga naglašavaju potrebu dobre pripreve za mješovite ženidbe i trajne brige Crkve za obitelji mješovitih brakova.²⁴

Potrebu pokretanja tečajeva pripreve za brak za sve one koji se spremaju stupiti u obiteljski život razmatra i Vijeće za obitelj Biskupske konferencije BiH na svojem zasjedanju 19. rujna 2000. godine.²⁵ Nadalje, Vijeće za obitelj Biskupske konferencije BiH naglašava važnost

---

govori o humanizirajućoj ulozi obitelji koja se odvija u dva smjera: personalizirajućem i socijalizirajućem. Personalizirajući smjer je onaj koji omogućuje formaciju ljudskog subjekta. Tako obitelj najbolje razvija ljudsko jamstvo i oblikuje osobnost, i to po uzajamnoj ljubavi, povjerenju, intimnosti, poštovanju i slobodi koja vlada u obitelji. Nadalje, obitelj otvara i omogućuje razvoj istinskih međuljudskih odnosa, preko kojih dolazi do emotivne stabilnosti. Socijalna uloga obitelji proizlazi iz personalne: ispravna i zrela personalna komunikacija u obitelji najbolja je i nenadoknativa škola socijalnosti. Sama socijalizacija se odvija preko obiteljskih vrednota poštovanja, dijaloga i ljubavi, zatim preko njegovanja osobnog dostojanstva i davanja te preko stvaranja životnih projekata. Usp. L. TOMAŠEVIĆ, “Crkveni dokumenti o evangelizacijskoj ulozi obitelji”, u: *Crkva u svijetu* 36 (2001.), br. 4, 446.

²³ Usp. GIOVANNI PAOLO II, *Esortazione apostolica: Familiaris consortio* (22.11. 1981.), br. 51-54. u: *Enchiridion Vaticanum* 7, *Documenti ufficiali della Santa Sede* (1980.-1981.), 1509-1518; Usp. L. TOMAŠEVIĆ, “Crkveni dokumenti” 438-451.

²⁴ Biskupska konferencija BiH, “Pastoralne upute o brakovima među kršćanima različitih vjeroispovijesti”, u: *Vrhbosna* (1999.), br. 3, 330-349.

²⁵ Prvi tečaj pripreve za brak Vrhbosanske nadbiskupije organizira se u Žepču 25. svibnja 2001. Godine. Tim predavača čine: pastoralist, pravnik, moralist, liječnik i psiholog koji, svatko sa svoje strane, govori i pripravlja okupljene mlade na brak. Usp. “Tečaj pripreve za brak” (Žepče, 28. svibnja 2001.), u: *Katolička tiskovna agencija (KTA) Biskupske konferencije BiH* 5 (2001.), br. 11, 19.

obiteljskog vjerskog odgoja te poziva najprije Biskupsku konferenciju da u tu svrhu priredi katekizme i poticajne materijale, zatim poziva svećenike na zauzetije angažiranje na tom području (obiteljski susreti, uključivanje obitelji u pastoralno djelovanje). Na koncu Vijeće za obitelj poziva i same roditelje da svojim vjerničkim svjedočenjem budu prvi učitelji vjere svojoj djeci.²⁶

Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine, nadalje, 2005. godine izdaje *Direktorij za obiteljski pastoral* Crkve u Bosni i Hercegovini pozivajući se na odredbu kann. 1063. i 1064 Zakonika kanonskog prava, prema kojima je svaki dijecezanski biskup dužan izraditi i donijeti za svoju biskupiju konkretan i detaljiziran program pastoralna braka i obitelji. "Taj biskupijski pastoralni plan uzima u obzir postojeće stanje braka i obitelji u pojedinoj biskupiji, već postojeće oblike pastoralnog djelovanja na tom planu, dosadašnja iskustva u pastoralnom životu dotične biskupije, pastoralne potrebe i prioritete te personalne i druge mogućnosti biskupije. Istodobno stvara mrežu sustavnog i cjelovitog pastoralna braka i obitelji prilagođenog potrebama konkretne biskupije, te se brine za stručnu i duhovnu formaciju profesionalnih i volonterskih djelatnika na biskupijskoj, međužupnoj i župnoj razini..."²⁷

Biskupi Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine su na svojem 36. redovnom zasjedanju, održanom u Mostaru od 20. do 22. ožujka 2006. godine, odlučili da svetkovina Presvetog Trojstva, 11. lipnja 2006. godine bude početak trogodišnjeg programa duhovne obnove obitelji u svim župama (nad)biskupija u Bosni i Hercegovini. Prihvaćena je i inicijativa Srednjoeuropskog katoličkog dana da katoličke obitelji u Bosni i Hercegovini hodočaste u svetišta ili crkve pojedinog dekanata ili kraja. Hodočašća bi se odvijala pod motom: Obitelj - zajednica vjere, života i ljubavi. Svim župama u Bosni i Hercegovini dostavljeni su prigodni plakati za obiteljsko hodočašće, okružnica biskupa BK BiH, molitva vjernika te podijeljeni listići obiteljima na kojima je otisnuta Molitva Presvetom Trojstvu za obitelj i Ispovijest vjere Hrvata katolika. U sklopu te trogodišnje duhovne obnove održani su Studijski dani o obitelji u Sarajevu, Mostaru i Banja Luci.

²⁶ "Zasjedalo Vijeće za obitelj Biskupske konferencije BiH" (Sarajevo, 19. rujna 2000.), u: *KTA Biskupske konferencije BiH* 4 (2000.), 6.

²⁷ Iz Predgovora: Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2005., 12.

Umjesto zaključka

Katolička obitelj u Bosni i Hercegovini je, bez obzira na krize koje je potresaju, još uvijek važan čimbenik u religijskoj socijalizaciji mladih. Hvalevrijedno je izdavanje dokumenata i poticaji duhovne obnove obitelji koji dolaze od biskupa Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, međutim, u pastoralnoj praksi nedostaju konkretne inicijative na svim razinama. Uz iznimku projekta stručnog osposobljavanja obiteljskih savjetnika koji djeluju u Caritasovim biskupijskim centrima, a koji je vodio Caritas Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, otvaranja dječjih vrtića i produženog boravka od strane biskupijskih Caritasa, te sporadičnog organiziranja Tečajeva pripreme za brak na razini pojedinih dekanata, ne postoji koordinacija i sustavno planiranje pastoralne obitelji niti na biskupijskoj niti na župnoj razini.

Vrijeme je da Katolička crkva u Bosni i Hercegovini "utjelovi" svoje smjernice s obzirom na pastoral obitelji u konkretne žive strukture koje će voditi osposobljeni svećenici, redovnici, redovnice i vjernici laici. Zadaća struktura za pastoral obitelji bila bi sustavno planiranje, poticanje i koordiniranje svih inicijativa u pastoralu obitelji na razini biskupija, dekanata i župa. Bit će potrebno da svaka župa u okviru župnog pastoralnog vijeća ustanovi poseban Odbor za brak i obitelj, koji bi razmatrao različita pitanja pastoralne obitelji: posliježenidbeni pastoral, pastoral mješovitih brakova, pastoral razvedenih, pastoral slobodnih veza, osnivanje obiteljskih savjetovališta, osnivanje dječjih vrtića itd. Župni odbori bi svakako trebali biti u kontaktu s Biskupijskim odborom za pastoral braka i obitelji koji bi se nalazio u okviru Biskupijskog pastoralnog vijeća.²⁸

A PASTORAL VIEW ON FAMILY AND YOUTH IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

This article presents a picture of the catholic family in Bosnia and Herzegovina in relationship with young people. Religious socialization of the youth in Yugoslavian society after the Second World War was tightly connected with family tradition and upbringing. The Croatian catholic

---

²⁸ Usp. Pero ARAČIĆ, "Crkveno djelovanje i aktualne obiteljske teškoće", u: S. BALOBAN (ured.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Centar za promicanje socijalnog nauka crkve - Glas Koncila, Zagreb, 2001., 125-129; T. JOZIĆ, *Obiteljski moral u Bosni*, KS, Zagreb, 1995., 107-119.

family, especially in villages, was an important place for the transmission of religious tradition, customs, and moral values to the young. A negative impact on family life, connected with the religious socialization of the youth, was caused by the working abroad of one or both members of the family. This negative impact on the catholic family in Bosnia and Herzegovina was also magnified by the war situation (1992-1995) that almost completely destroyed the character of B&H families. Because of massive migration during the war, the family lost its traditional role, customs, and property.

A patriarchal mentality could still be seen in the B&H catholic family, especially as it continued to emphasize a woman's role primarily as a housewife and mother, and secondarily as a business partner. Another problem is that women and mothers are not employed enough in state-run businesses, and therefore they don't have good benefits. One of the global phenomenons in B&H, according to the United Nations Development Programme, is the feminization of poverty. Because of general, uneven, conditions in which they live, women are more likely to be stricken by poverty.

Looking at the pastoral care of the Catholic Church concerning the family, we can say that there is no coordination or systematic planning of pastoral care for families, either on the bishopric level or on parish level. It is time for the Catholic Church in B&H to implement its line of procedures concerning the pastoral care of families into concretely structured programs led by qualified priests, religious men and women, and lay people.

Translation: Darko Tomašević